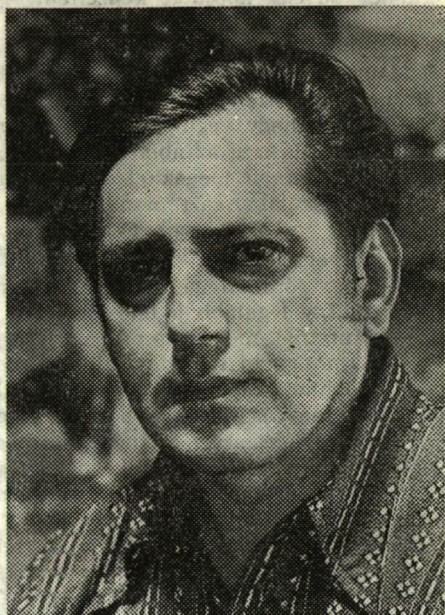

MŰTEREMLÁTOGATÁS

Zombori

Lászlónál

„Gyermekkorom élménye a külváros világa volt, munkás- és parasztemberek nehéz élete. És a természet. A nyitott, birtokbavehető városszéli határ. Tájkép iránti vonzalmam nyilván ezekből az élményekből ered.”

Roszkor jöttem?

Vagy jókor?

Ahogy vesszük. Tény, hogy nincs drámaibb pillanat egy alkotóművész életében, mint amikor — fájdalmasan, szinte önmaga testébe vágva — levakarja a vásznonról azt, amivel elégedetlen.

De mert nem hiszek csodákban, a tehetség és teremtő akarat összjátékában annál inkább, tudom, hogy ez a dráma — a megsemmisítés mozzanata — is nagyon fontos része Zombori László életének. Művészetének. Igényességének.

A festmény, a kész mű előtt álldogálni a műértők és műélvezők dolga.

Az örök újrakezdés, az alakítás, csiszolás, az önmagával megküzdés — a művészé.

A Károlyi utcai magasház harmadik emeletén vagyunk. Műteremlakás. A gazda festékes nadrágban, ingben álldogál az elvetélt kép előtt. Cigaretára gyújt. Arcán nehezen oldódó feszültség.

Nézzük a megvakított vásznat. Kék és barna foltok fölött, mintha sebhely, egy vörös holdsarló. Az állvány peremén a kis kupacok: a lekapart festék pora.

Zombori leütögeti cigarettája hamuját.

— Vannak képek, amik könnyebben születnek meg; ha a téma kinyílt, megérett az emberben, már nem gond vászonra vinni. Aztán van úgy, hogy egy téma foglal-

koztatja az embert, úgy érzi, hogy már alakul, hozzálát a festéshez, és aztán nem megy. Nem az lesz, amivé formálnád. Ellenáll. Át kell gondolni újra, tovább érlelni.

— Ez is ilyen volt? — mutatok a holdsarlós vászonra.

— Igen. Egy katonaballadát próbáltam érzékeltetni. Egy vöröskatonáét. Egy golyóütötte, vérfoltos ing az előtérben, hátrébb ködbeveszően, csak sejtetve az emberalak. Ide egy kopjafát képzeltem — mutatja — amott talán az anyja, talán a szerelmese, kézmozdulata lebegett volna. Azazhogy lebegett is. Ha egy órával előbb jössz, mindezt még látod.

Magamban nagyon sajnálom, hogy nem láttam. Titkon arra is gondolok, lehet, hogy neked tetszett volna. De a festő ösztöne ugyanis megbízhatóbb.

— Lehet, hogy végül csak az ing fog megmaradni — tűnődik Zombori. Lemondóan mozdul a keze az ablak felé. — Az a légkalapács is betette a kaput. Az ember dolgozik fölspanolt idegekkel, és egyszerre elkezdik fűrni az utat a ház előtt.

— Az iskolában azt mondták, csak csütörtökön leszel bent.

— Heti tíz órám van. Csütörtökön, pénteken, szombaton tanítok.

— Szeretsz tanítani?

— Ennyi órában igen. De teljes óraszám mellett már a festés rovására menne a tanítás. Így legalább a fele életem a piktúráé.

— Mutatnál még valamit?

— Sajnos, nem sok van itthon. Elvitte a miskolci kiállítás. — Nem túl lelkesen mondja. Ahhoz képest, hogy az „elvitte” egészen pontosan azt jelenti: meglepően sok képét megvásárolták a borsodi megyeszékhelyen.

— Gondolom, azért ezt nem tekinted elemi csapásnak. Csakugyan: hogy vagy az eladott képeiddel? Nem hiányoznak? Könnyen válsz meg tőlük vagy nehezen?

— Mióta a festészet önálló műfaj, mindig is ki volt téve a festő annak a „csapásnak”, hogy a műveiből vásárolnak. A magánvevők nyilván azért, mert tetszik nekik. együtt szeretnének élni vele, tehát a kép ott, az ő otthonukban is betölti feladatát. Annak persze nagyon örülök, hogy jó néhány jelentősebb tematikus képem került közintézmények falára, múzeumokba, galériákba, mert ott sokan látják őket.

Tűnődve pillant a vászon felé.

— Lehet, hogy eljön majd az az idő, mikor szeretném újból együtt látni a képeimet; egyelőre azonban inkább a megfestésre várók izgatnak.

Előhoz egy nemrégiben készült képet, az állvány lábához teszi. Megkapó színvilág. A centrumban egy óriási tartály gömbformája. Talán az algyői tájon láttam hasonlót. Körül egy iparnegyed jellegzetes formái. Csövek, állványok, kémények. Fémek fénye. Zombori költészetet csinált belőlük: a kékek költészetét.

S ennél is többet. Mert a fémgömböt egyszerűen fölvágja, belevezeti a tekintetet a közepébe. És ettől már majdnem olyan, mint egy gömbforma kék virágkehely. Együttal kozmikus is: többretegű, sokjelentésű.

— Ha az ember szereti a természetet, önkéntelenül átplántálja még a technikai elemekbe is — mondja erről.

Tetszik ez az attitűd. Csak megnevezni nehéz. Talán valamiféle „művészi környezetvédelem” is munkál benne. A két világ — a természeti és a technikai — békés együttéléseért érzett emberi felelősség.

— Mennyi kék változat — szemlélődöm. Nagyon tetszik a festmény sugárzása — az ég kékje, a fémek kékje...

— Ez a téma ilyen színskálát kíván — magyarázza. — A gépi, a fémes jelleg, az ipari környezet, az alumínium. Egyébként pedig nincs egy olyan megszokott színskálám, amit ráhúznék minden témára.

— Talán már megvádoltak ilyesmivel?

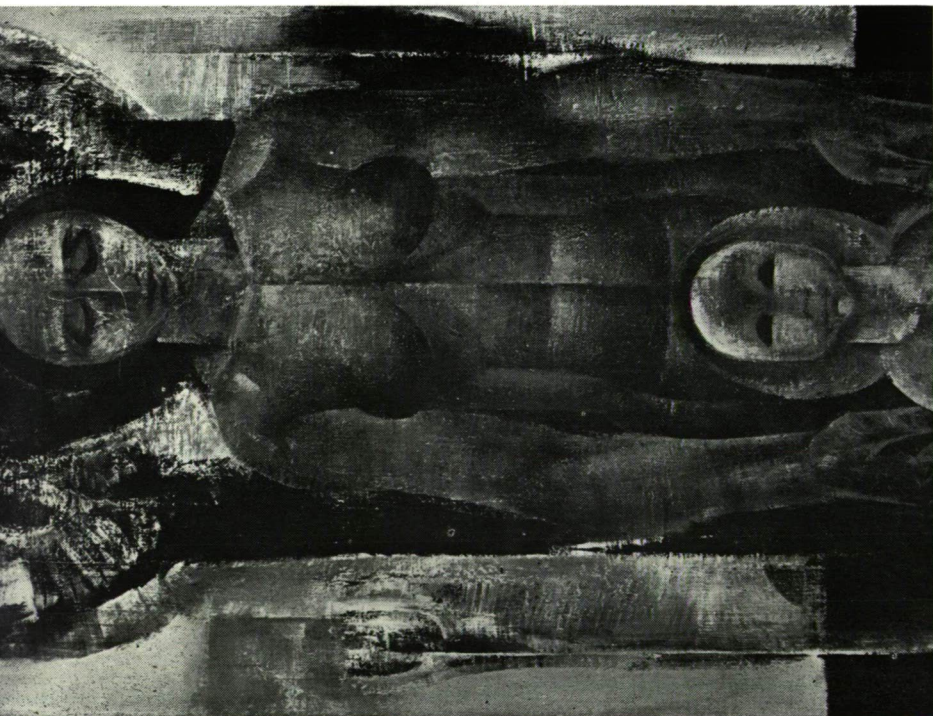
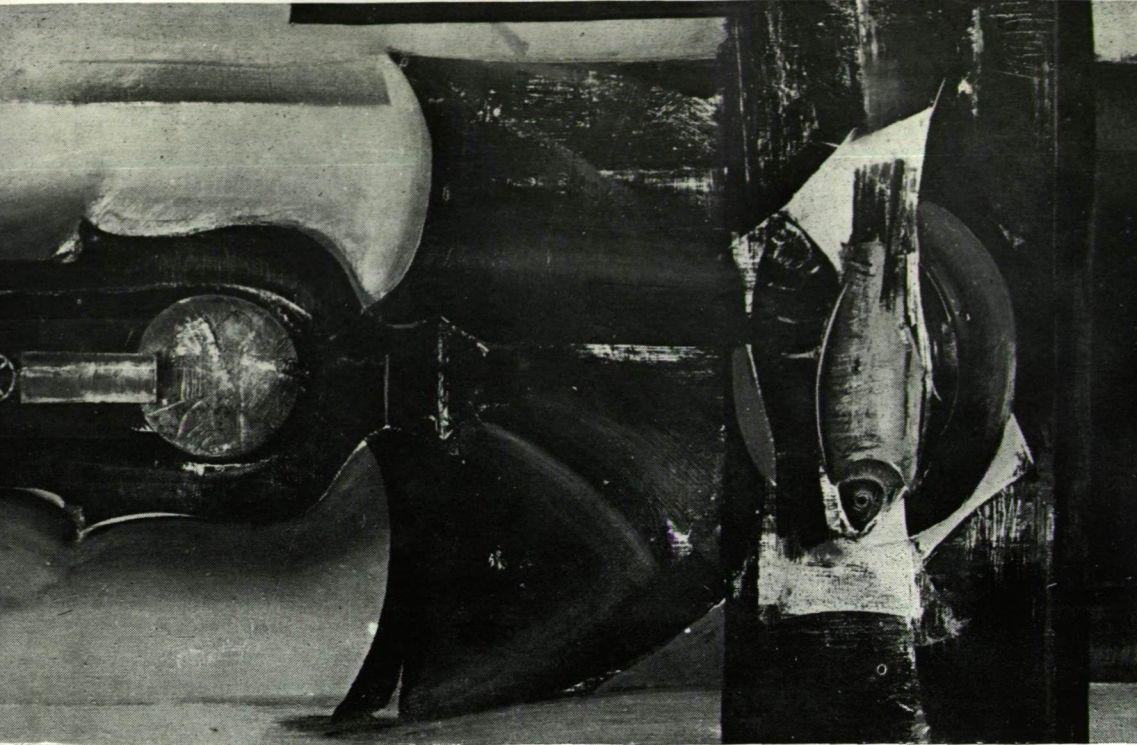
— Nem éppen így. Csak elhangzott már olyan vélemény, hogy jaj de nagyon szereti a hideg színeket. De hát itt van például ez — egy másik képet hoz elő, szembeállítja a világossággal — *Hófoltok a folyóparton* a címe. Elképzelhetetlen a hideg színek nélkül.

KUNHALOM

TÜKÖR

Ezt a képet nem is próbálom szavakban megfogalmazni. Aminthogy fekete-fehér nyomtatásban sem lehetne visszaadni; a lelke csak így, szemtől szemben, a színeivel tárul ki. Nagyon szép — ennyit mondhatok róla, s érzem, hogy ez a semminél is kevesebb.

Mennem kell. Megbeszéljük a legközelebbi találkozót.

Két nap múlva újra ugyanott ülünk. Zombori most elegánsan, divatos pulóverben. Öt perce érkezett haza a Gagarin iskolából. Friss, vidám, derűs.

A vásznon közben annyi változott, hogy a félhold is eltűnt.

— Lemostam — mondja könnyedén. Mint aki már túl van az egészen, s talán már megérelt egy új elképzelést.

— Folytassuk ott, ahol a múltkor abbahagytuk.

— Tehát?

— A folyónál. Nagyon szereted a vizeket, a folyópartok, ártéri erdők világát. Itt vannak az ilyen beszédes címek: Folyópart, Befagyott folyó, Téli ártér, Ártéri fák, Töltésoldal, Szivattyúház, Vadvizek. Egyik képeden halászok, hálók, másikon vízre szálló madár. Miből adódik ez?

— Szegedi vagyok. Tehát tiszai is. Szeretem ezt a tájat. Itt, az Alföldön a víz különben is vonzza az ember szemét, nemcsak a festőét, másokét is. Mint egy tükör, csábít a belenzésre.

— Dorogi Imre bácsi mondta egyszer — folytatja percnyi szünet után — Tápé felé mentünk a Tisza-parton, én, még mint kisdiák, szóval azt mondja Imre bácsi: nézd, olyan ez, mint egy élő tárlat. És én is úgy láttam, vele együtt. Egy-egy tájdarab — egy-egy kép. Ez még az ötvenes években volt. Szerettem Imre bácsit, nagyokat jártunk vele, de Vlasits Károly bácsival is sokat nézelődtünk arrafelé.

Zombori tehát képként tudja nézni a tájat. A műélvezők pedig tájként tudják nézni a képeit; mert e vidék esszenciáját, lelkét sugározzák a színek és formák. Ha Imre bácsi idenéz a Messzeségből, elégedetten bólinthat, öröme telhet benne: olyan élők ezek, fiam, mint egy lélegző táj — mondhatná.

— Talán kicsit gyorsan feledjük el a nem is régen meghaltakat — mondja később Zombori. — Erdélyi Mihályra, Vlasitsra, Dorogira gondolok. Ápoljuk-e eléggé a hagyományainkat? Erdélyi annak idején följánlotta vagy 70 képét, hogy egy válogatott anyag állandóan látható legyen tőle. Ezt nem sikerült megoldani. Pedig jó lenne, ha múzeumban vagy valahol állandóan látni lehetne az ő képeiket. Ez a festői továbbélés, erre mindhárman rászolgáltak.

Vázlat egy curriculum vitaehez:

Zombori László 1937-ben született Szegeden. A Művészeti Alap és a Magyar Képzőművészek Szövetségének tagja. Rendszeresen kiállít a dél-magyarországi tárlatokon, a Hatvani Tájékpfestészeti Biennálén. Önálló tárlatai: 1968. Szeged és Hódmezővásárhely, 1971. Csongrád, 1972. Szeged, 1974. Budapest. Külföldön kollektív kiállításokon vett részt a Szovjetunióban, az NDK-ban, Lengyelországban és Jugoszláviában. 1970—71-ben két pannót festett a szegedi tanácsháza számára. A Szegedi Nyári Tárlat díját három alkalommal kapta meg: 1968-ban, 1970-ben és 1974-ben. 1975-ben Szeged város Alkotói díjával jutalmazták. 1977-ben a Dél-alföldi Tárlaton Koszta-díjat kapott.

(A miskolci kiállítás meghívójából)

— Mondanál még valamit a tanulmányaidról, mestereidről?

— A főiskolán rajz szakos voltam. Előtte autodidakta módon tanulgattam. — Elgondolkodik, aztán folytatja: — a Szegedi Képzőművészeti Szabadiskola volt a „művészeti gimnáziumom”. Ide később is gyakran ellátogattam. 1950-ben, a Körben ismertem meg első mesteremet, Vlasits Károlyt. Később főiskolai tanárain, Major Jenő, Vinkler László útmutatásai hatottak rám. S nem utolsósorban a vásárhelyi festészet legjobbjai. Előzményre, példára minden pályakezdőnek szüksége van, a későbbiekben úgyis szükségszerűen kialakul az egyénisége, ha a tehetsége elég erős. — Ennek hitelesítője a művek minősége. Ma is azt vallom, hogy egy festő rangját

csak a képei adhatják meg. Semmiféle más címe, tevékenysége azt nem helyettesítheti.

— A képzőművész csoport titkára voltál...

— Sok volt az adminisztrációs munka. Kívülálló nem is gondolná. Örülök, hogy most már más csinálja.

— Mivégre fest a festőművész?

— Nézd, a festés számomra életforma. Nem tudnék meglenni nélküle. Olyan, mint a víz, a levegő. Kell.

— Milyen a közérzeted?

— Ez attól is függ, hogy megy a festés. Láthatod, mennyi megtorpanás, újrazkezdés lehet egy-egy kép előzménye. De az alkotásért való megküzdést mindig örömmel vállalom.

— Mennyire érdeklődik a képek iránt a mai ember?

— Egy-egy kiállítás — legutóbb a miskolci tárlat — azt mutatja, hogy van érdeklődés. Persze hallani olyan véleményt is: letűnően a táblaképfestés műfaja. Ezt inkább iparművészek mondják. Én nem tapasztalom. Hiszek a műfaj továbbélésében.

— Még a közérzetről — folytatja kisvártatva — valamit el kell mondanom. A munkafeltételek vonatkozásában. Szerintem alapvetően elhibázott helyen és módon építették fel ezeket a művészlakásokat. — A város legzajosabb helyén lakni, naponta — és éjjelente! — megküzdeni a légkalapácsok, villamosok, autók és buszok lármájával, hát eléggé idegtépő valami. És nagyon fárasztó.

— Az igazság kedvéért hozzá kell tennem: annak idején, mint lakástalan művésznek jól jött ez. De ma már elég nehezen viselem el. Néha éjszakánként sem tudok aludni. Léggalapács éjszakai műszakban. Jégkunyhóvendégek.. Képzheted.

Az ablak felé pillantok. Nagy, világos üvegfelület. Az egész utcafrontot betölti. Hát bizony, ennek a zajfogása gyakorlatilag nulla. Tűnődünk: hány decibel lehet?

Aztán a Hajnal utcára terelődik a szó. Zombori móravárosi, ott született, ott gyerekeskedett.

— Mit csinálsz, amikor nincs hangulatod festeni. Van valami hobbid?

— Dorozmán van egy kis kertünk. A fákat, szőlőtökéket gondozgatom. Szívesen csinálom. Felfrissít, áthangol: ez a legjobb kikapcsolódás.

— De kint nem festesz?

— Nem. Csak idehaza. Nekem teljes egyedüllét kell a munkához.

— A képzőművészeti étellel milyen a kapcsolatod?

— Igyekszem követni a szellemi mozgásokat, vállalom a magam elképzeléseivel találkozókat. Ma a legkülönfélébb irányzatok dolgoznak egymás mellett. Én a magam világképét, emberi-társadalmi tapasztalataimat másként fogalmazom képpé, mint X vagy Y. Ez így természetes, mindenkinek joga van, hogy úgy fejezze ki magát, ahogy azt legigazabbnak érzi.

A beszélgetést be kell fejeznünk. Zombori László a Juhász Gyula Művelődési Központba siet. A szocialista szerződésben dolgozó művészek kiállítása nyílik ott meg ma délután. „Munkások között” címmel.

— Te melyik üzemmel szerződöttél?

— A Szegedi Ruhagyárral.

Kezemben a meghívóval, indulok én is. Hadd idézzem végezetül a szakszervezeti tanács titkárának s a festőművésznek a meghívóban kinyomtatott gondolatait.

Mári Sándorné: „Zombori László nagyméretű pannója valóban kifejezi a dolgozó emberrel azonosuló művészi magatartást...”

„Egy év nem nagy idő, de alkotása a mi pannónk lett, és ezt elsősorban lányaink, asszonyaink vallják — nem véletlenül, hiszen az ő életük egy-egy stációját örököltette meg a művész.”

Zombori László: „A velem kötött szerződés alapján képeket adtam a gyárnak, melyeket a gyári ebédlőben, tanácskozó teremben, irodákban helyeztek el. Önálló tárlatot rendeztem, tárlat- és műteremlátogatást vezettem...”

Egy üzem gazdasági, szociális, kulturális szintjét az ott megjelent képzőművészeti alkotások is tükrözhetik. Jó dolog, hogy erre már néhány szegedi üzem fölfigyelt."

*

Másnap hosszasan elnézem Öreg munkás című képét. Egyszerű arc. De mint a sziklatömb. Tekintete az én szememet is odavezeti a kezében tartott apró fogaskerékre. Egy kicsiny kerék, amely minél tovább nézed, annál nagyobb szimbólummá növekszik.

SIMAI MIHÁLY

FOTÓ

Útközben Balla Demeterről

A fényképezés, az ezüstjodid fekete szemcséi között megörökíthető emberi arc csodája, a XIX. század tudományos és technikai felfedezései között nem látszott túlzottan jelentősnek, de az elmúlt 152 év során nélkülözhetetlenné vált és átlényegült. Humanizálódásában nagy szerepe volt annak, hogy a fotográfia már a kezdetek idején is az embert és környezetét kutatta, megörökítette, ábrázolta, s ez a megörökítő folyamat emberek által valósult meg, akik nem elégedtek meg a felfedezett fizikai, kémiai törvényszerűség mechanikus alkalmazásával, hanem gondolataikkal, személyiségükkel, érzelmeikkel, fantáziájukkal közbeavatkoztak. Ez a közbeavatkozás megteremtette a fényképezés elméletének ipari alkalmazását, másik ágon pedig művészetté válását. Amikor az ember egyéniségével, indulataival, lázadásaival, szépségkereső hajlamával először a technikai ábrázolásmód fölé kerekedett, megszületett az egyik legmodernebb művészet, korunk fotóművészete, amiből később kinőtt a mozgókép művészete is, a filmművészet.

Balla Demeter a közbeavatkozó, lefojtott indulatok szorításában élő, szépségkereső, kitárulkozni vágyó művészek csapatából való, velük érkezett és megy tovább a palakék horizont felé. Most, ahogy kiállításának címe is jelzi, útközben leptük meg érdeklődő kíváncsiságunkkal. Tudjuk, honnan indult el hosszú, küzdelmes, szépséges, mámorító és elkésztítő, naponta új kezdetet kínáló életútjára, de nem tudjuk még, hová érkezik. Most jól látjuk a messzeségben a palakék horizontot, de a horizont csak akkor marad ott ahol látjuk, ha egyhelyben ülünk, és nem csinálunk semmit. Ha teszünk, haladunk térben és időben, a horizont naponta odábtolódik, mozgása a végtelent sejteti. A végtelenből csak egy megérezés, rácsodálkozás az egyes ember része. De ez a rácsodálkozás egyetlen pillanatba sűríti az élet lényegét és értelmét is. Ez a fajta megérezés és rácsodálkozás hasonlatos a fotóművészethez is, mely amatőr, és magas művészi fokon az emberi élet, vagy a történelmi népsors jellegzetes pillanatait rögzíti arcokban, mozdulatokban, tárgyokban vagy tépelt tájakban elbeszélve.

Balla Demeter a Szentés környéki tanyavilágban született 1931-ben. Apja kunszentmártoni volt, így a tanya és a község között vándorolt a szülői házból a nagyszülőkhöz és vissza. Iskolás korában napi hat kilométert gyalogolt. Tanulmányait Szentesen kezdte, Kunszentmártonban folytatta és Budapesten fejezte be. A fővárosban hosszú ideig munkásként élt, közben tanult, készült élethivatására. 1957-ben